

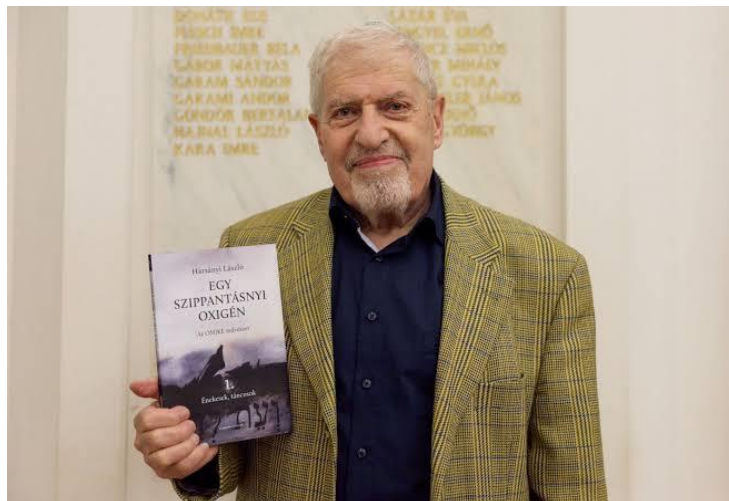
Örvendetes gyorsasággal követte a Gramofon Könyvek sorozatban 2025-ben megjelent kiadványt a folytatás: a 2. kötetben karmesterekről és hangszeres zenészekről olvashatunk, a 3. pedig színészsorsokról tájékoztat.

Korántsem csupán a szakmabeliek érdeklődésére tarthat számot ez a sorozat, amelynek egyes fejezetei már korábban is hozzáférhetőek voltak az interneten. Nem kétséges: míg információszerzésre kiváló lehetőség a netes keresés, az életrajzokat sorjáztató nyomtatvány felbecsülhetetlen többletet ad. Akár „kereső” hívószó nélkül is bevonzza az olvasót, aki a továbbiakban tudásanyagként raktározza el az olvasottakat. A 2. kötetben a „Karmesterek, hangszeres zenészek” szócikkei előtt alapvető tájékoztatást kapunk a szerző bevezetőjéből, és az OMIKE Művészakciójáról. A folytatásban Az OMIKE zenei előadásai 1939–1944 címmel Mácsai Jánosnak „A holokausz és a magyar zenei emlékezet” című, 2014-es zenetudományi konferencián tartott előadásának szerkesztett változata szerepel. Az időutazás következő mozzanatát a korabeli sajtóból átvett beszámoló(részlete)k adják, amelyek – eltérően a gyakran illusztrációként történő felidézéstől – jól olvashatóak, többször lényeges információt is tartalmaznak.

A továbbiakban a szerző a jól bevált módszert követi: teljességre törekvően feltérképezi a közreműködőket, s közülük azoknak az életútját követi részletesen, akikről ehhez elegendő adat állt rendelkezésére. A többiek esetében röviden közöl konkrétumokat, jelentős segítséget adva későbbi kutatók számára.

Kilenc karmester kapott önálló fejezetet, róluk, valamint a Művészakcióban részt vevő hangszeresekről a nevek betűrendjében kapunk mini-portrét. A szerző

Különleges felhangokat kap a „ma van a tegnap holnapja” mondás, rádöbbenve a – bármely korosztályhoz tartozó – olvasót arra a folytonosságra, amellyel a mindenkori jelenben továbbíródik a múlt. A múlt-mozzanatok ismeretében árnyaltabbá válnak művészportrék, ugyanakkor érezzük azt a kohéziót is, amely az adott társadalmi környezetben egymás tőszomszédságába helyezi a napi eseményeket és a kultúrtörténeti pirosbetűs ünnepeket.

Másként dobban a szív az „ismerős” nevek olvasásakor – akár személyes, akár távoli ismerősökről van szó, és megilletődötten értesülünk életük korábbi eseményeiről. Szakmai portrék is gazdagodhatnak pregnáns vonásokkal, és egy-egy konkrét adat felveti a kérdést: vajon szerepel-e a szakirodalomban? Kutatók számára kincsesbánya – főképp így kötetbe gyűjtve – az a tényanyag, amellyel Harsányi László hozzájárult kulturális életünk egy rövid korszakának árnyalásához.

Nevek, amelyek olvasásakor sokak szeme felcsillan: Sándor Frigyes (a Liszt Ferenc Kamarazenekar művészeti vezetője), akinek a vezényletével 1941 decemberében először csendült fel Magyarországon Bartók Divertimentója;

felesége, a csellóművész Dénes Vera; Lukács Pál brácsaművész, a Zeneakadémia egykori rektorhelyettese („Pali brácsi”, aki szerint a világ egy nagy brácsa); Starker János gordonkaművész; Fischer Sándor (Fischer Ádám és Iván édesapja, karmester, fordító, és a zenei élet mindennapjaiban megannyi területen munkálkodó all-round muzsikus); Komor Vilmos karmester, akinek alapját lányának, Komor Ágnesnek a könyve is megörökítette; Somogyi László karmester, aki 1939-ben megalapította a zsidótörvények miatt állás nélkül maradt muzsikuskok számára a Goldmark Károly Szimfonikus Zenekart, amelynek bemutatkozó estjén a Bartók-növendék Nádas István is részt vett (aki már 1939-ben játszotta Bartók 2. zongoraversenyét); s ha már Bartóknál tartunk: Deutsch Jenő zongoraművész, aki részt vett a fonográf-felvételek lejegyzésében, s nem utolsó sorban Bartók kottamásolója is volt. Halmos György zongoraművésszel még a weimari zenei tábor növendékei is találkozhattak a 70-es években, Rév Líviának (1916–2018), amikor 1990-ben hosszú idő után először látogatott Magyarországra, először szegedi, majd további városaink zenerajongói tapsolhatták vörösre a tenyerüket, az egykori Hubay-növendék Fehér Ilonka nevét pedig a Fesztiválakadémia Budapest vállalkozásaként először 2017-ben meghirdetett Fehér Ilona Nemzetközi Hegedűverseny hozta vissza napjaink zenei életének köztudatába. És a lista még folytatható... Zongoristák szeretettel fedezik fel Fischer Annie képét és Sebők György fotóját is.

Értékes és forrásanyagként is értékes kiadvány – legfeljebb némi stilizálást is megérdemelt volna, jelentős részben szakmabeli olvasókra való tekintettel.

„A hang elszáll” – hirdette az egykor divatos szlogen. Fokozott mértékben vonatkozik ez az egykori színházi előadásokra, amelyek a műsort illetően dokumentáltak lehetnek ugyan, s részben a szereposztást illetően is, ám az előadói teljesítményekről csak nyomokban értesülhet a kései utókor. Az adatokból a történeti rekonstrukció érdekes olvasmányt formálhat – és még nagyobb a ritkaság-értéke a művészportréknak. Áttekintő olvasmányok (Bálint Lajos: Művészbemutató, Gajdó Tamás: Az OMIKE Művészakciója) után a Művészakció 52 színészéről kínál vázlatos pályaképet Harsányi László sorozatának harmadik kötete. A tartalomjegyzék végigolvasása valószínűleg kevesebb „ráismerést” kínál – itt is alfabetikus sorrendet követett a szerző, ezáltal kaleidoszkópszerűen villannak fel idősíkok.

E kötet anyagát illetően talán érdemes lett volna némiképp átdolgozni a korábban önállóan publikált életrajzokat. Ami akkor indokolt volt (például a kis szerepek megemlézése), a könyv végigolvasásakor némiképp zavaró ismétlődés.

A kis szerepek esetenkénti felemlítése ily módon fokozott jelentőségre tesz szert, márpedig annakidején – éppen a megélhetés miatt – a kis szerep is értékes volt! A felsorolásoknál néha érdemes lett volna táblázatszerű elrendezés, mert elkerülhető lett volna sok kényszerű szóismétlés. Ami ugyancsak hasznos lett volna: konkretizálni darabok címét, feltüntetni a csak címmel jelölt előadásoknál a szerző nevét (stb.), mert így gyakran nem tekinthető teljesértékű forrás-információnak, legfeljebb irányadó útmutatásnak a további kutatásokhoz.

Ahhoz viszont kiváló, hogy éreztesse a korszellemet, azét a néhány évét, amikor a Művészakció működött – szinte függetlenül attól, hogy egy-egy színész fiatalon, pályája delelőjén avagy idősként kapott (megélhetési) lehetőséget ezekkel a fellépésekkel. Nem elhanyagolható az a tanulság sem, hogy milyen sokoldalúak voltak a művészek, és hogy a lehetőségekhez alkalmazkodva, az igényeknek-elvárásoknak megfelelően mennyire eltérő feladatokra is vállalkoztak.

A sorozatot a Művészakció kiállításain bemutatkozó festők, grafikusok és szobrászok alakját és munkásságát felidéző negyedik kötet teszi teljessé. Várjuk mielőbbi megjelenését!

Fittler Katalin